

ТИПОВІ СЛІДИ ЗЛОЧИНУ – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ ІЗ МЕТОЮ ЗАВОЛОДІННЯ ЖИТЛОМ ГРОМАДЯН

В. С. Суходубов, здобувач кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Постановка проблеми. Важливим елементом криміналістичної характеристики вбивства з метою заволодіння житлом є типові сліди злочину. Це зумовлено тим, що відомості про сліди вбивства відображають певні особливості готування, вчинення та приховування вбивства; характер взаємовідносин (стосунків) між жертвою та злочинцем; інформацію про способи та знаряддя (засоби), що були застосовані злочинцем для позбавлення життя та відчуження житла. Інформація про сліди вбивства з метою заволодіння житлом сприятиме розробці слідчих (криміналістичних) версій і дозволить відповідно до ст. 2 КПК України визначити оптимальні шляхи для повного, швидкого й неупередженого розслідування та судового розгляду матеріалів кримінального провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У криміналістичній літературі проблемам дослідження типових слідів при вчиненні різних видів убивств приділялась постійна увага. Про це свідчить значна кількість наукових праць відомих учених: В. О. Коновалової, В. Ю. Шепітька, В. А. Колмакова, В. В. Семенова, М. В. Костенко, М. В. Салтевського, В. В. Тіщенко, Л. І. Керик та ін. У той самий час питанню дослідження типових слідів при вчиненні вбивства з метою заволодіння житлом приділено недостатньо уваги. Окремі положення висвітлені у працях Д. М. Андріїва, М. В. Проценко, М. О. Ткаченко, С. П. Зеленковського, О. В. Злагоди та ін.

Метою статті є визначення та дослідження типових слідів, що виникають при вчиненні вбивства з метою заволодіння житлом громадян.

Виклад основного матеріалу. Дії, пов'язані з учиненням убивства з метою заволодіння житлом, залишають (породжують) певні зміни навколишнього середовища, які в криміналістиці традиційно прийнято називати слідами злочину [1, с. 42–43; 2, с. 148–149; 3, с. 144]. Сліди злочину є по суті відправною точкою розслідування та в багатьох випадках визнають успіх розкриття злочинів [4, с. 87]. Як правильно зазначається в криміналістичній літературі, виявлені на місці події сліди при вмілому їх прочитанні відіграють важливу роль у побудові уявної моделі злочину [5, с. 53; 6, с. 55]. Залишені сліди на місці події є матеріальним відображенням дій особи, що вчинила злочин, є джерелом відомостей, інформації для пізнання події злочину [7, с. 142]. Більше того, виявлення та дослідження слідів злочину дозволяє встановити той чи інший спосіб вчинення злочину і слугує певним підґрунтям висунення та перевірки слідчих версій при розслідуванні досліджуваного виду вбивства. Мова йде про будь-які зміни середовища, що виникли в результаті вчинення в такому середовищі злочину, які охоплюють: а) зміни в речовій обстановці; б) сліди-відображення (сліди рук, ніг, транспорту, інструментів тощо); в) предмети – речові докази; г) документи (письмові, електронні та ін.); ґ) ідеальні сліди (сліди пам'яті людини); д) запахові сліди; е) сліди-мікрочастинки; є) звукові сліди [8, с. 332–333; 9, с. 186; 1, с. 47–49]; ж) інформаційні (віртуальні) сліди [10, с. 7; 11, с. 21].

Механізм учинення вбивств, поєднаних із заволодінням житлом, охоплює: 1) дії безпосередньо потерпілого щодо відчуження житла та провокування на вчинення вбивства. Мова йде про провокування сімейних конфліктів, учинення необдуманих (або незаконних) дій, звернення за наданням певних послуг до осіб (у тому числі й юридичних), які мають сумнівну репутацію, та ін. Убивство з метою заволодіння житлом особи, на нашу думку, завжди характеризується наявністю соціального конфлікту (конфліктної ситуації між жертвою та злочинцем як різновиду соціального конфлікту), у результаті якого страждають два об'єкти, які охороняються КК Укра-

їни, – власність та життя особи. Так, конфліктна ситуація може виникати на підґрунті: матеріальної залежності злочинця від потерпілого (чи навпаки); невирішеного або, навпаки, вирішеного питання щодо спадка; питання щодо довічного утримання або догляду за потерпілим; розірвання шлюбу та розподілу майна; вчинення потерпілим цивільно-правової угоди щодо відчуження нерухомого майна; сімейної сварки щодо майбутньої долі нерухомого майна (житла) та ін.; 2) дії особи злочинця, які безпосередньо пов'язані із позбавленням життя особи (безпосередньо вчиненням вбивства) та відчуженням житла; 3) дії, які супроводжуються порушеннями з боку посадових осіб (житлово-експлуатаційних організацій, нотаріальних і ріелтєрських контор, органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів тощо). Мова, як правило, йде про дії, що мають корупційний характер та пов'язані із порушеннями процедур, які визначають певний порядок і строки відчуження житла та регламентовані законодавством України (нотаріальне посвідчення договорів, державна реєстрація права власності, зняття з реєстрації за місцем проживання та військового обліку, видача певних дублікатів документів та ін.).

У криміналістичній літературі приділялась певна увага дослідженню слідів щодо вбивств з метою заволодіння житлом. Так, В. О. Коновалова, досліджуючи вбивство за відсутності трупа, зазначає, що сліди включають предмети, які є речовими доказами та можуть належати як злочинцю, так і жертві (годинник, окуляри та ін.). При цьому слідчий повинен звернути увагу на наявність предметів, без яких потерпілий не зміг би обійтися внаслідок його фізичних недоліків (окуляри, трость), температурних змін, що пов'язані із порою року [5, с. 53]. В. А. Колмаков відносить до речових доказів дрібні предмети: частини; предмети туалету; прикраси; предмети, що використовуються в побутових цілях; паперові предмети; знаки розрізнення; пил, бруд, табак, частини скла, волокна [12, с. 148].

На нашу думку, типові сліди вбивства, поєднаного із заволодінням житлом, слід поділяти за такими підставами: 1) залежно від виду слідів на: а) традиційні – матеріально фіксовані; ідеальні сліди; сліди біологічного походження; б) нетрадиційні – ґрунтові

нашарування від взуття, обриви тканин одягу, мікро- і макрочастини одягу, недопалки сигарет; 2) залежно від характеру спрямування дій на сліди, які спрямовані на: а) позбавлення життя громадянина; б) відчуження житла; 3) залежно від періоду утворення на сліди: підготовки, вчинення та приховання; 4) залежно від форми відображення на: матеріально фіксовані (сліди ніг, рук, транспортних засобів, знарядь злочину, мікросліди; на документах); ідеальні сліди (сліди у пам'яті потерпілого, свідків, злочинця та його співучасників); електронні сліди; біологічного походження; 5) залежно від характеру дії знаряддя (засобу) вчинення вбивства на сліди: застосування вогнепальної; холодної зброї; предметів побутового призначення; предметів, випадково знайдених на місці події; транспортних засобів або інших засобів, які нейтралізують особу; отруєння, удушення, спричинення смертельних тілесних ушкоджень, утоплення та ін.; б) залежно від характеру застосованого способу вчинення на сліди: а) механічні – ДТП, удушення, спричинення смертельних ушкоджень, утоплення; застосування вогнепальної; холодної зброї; побутових предметів або інших засобів, які нейтралізують особу; розчленування; підробка документів; б) хімічні – отруєння; медичні препарати; знищення (спотворення) тіла за допомогою хімічних речовин; підробка документів; окислення, оплавлення, обвуглення, обкопчування; в) термічні – спалення або пошкодження окремих частин тіла за допомогою високих температур; знищення документів; 7) залежно від рівня взаємодії між злочинцем та потерпілим (об'єктів, де вони були виявлені) на: предметах, що знаходяться на місці події; на потерпілому або його речах; на особі злочинця, його речах; 8) залежно від характеру слідів на: упредметнені та документальні; 9) залежно від місця розташуванням (локалізації) слідів на: за місцем проживання злочинця; за місцем роботи злочинця; за місцем проживання потерпілого; за місцем роботи потерпілого; за місцем лікування (відпочинку, тимчасового перебування) потерпілого; за місцем проведення дій щодо відчуження житла; 10) залежно від вікових особливостей злочинця на: матеріально фіксовані та ідеальні сліди, характерні для малолітнього, неповнолітнього, дорослої особи або особи похилого віку.

Особливістю механізму вчинення вбивства з метою заволодіння житлом є те, що дії злочинців відображаються в різного роду документах [13, с. 71]¹. Це пояснюється тим, що відчуження різного роду нерухомості (у тому числі й житла), факт настання певної події (наприклад, факт смерті особи) потребує здійснення певних процедур із документування. У контексті цього дослідження інтерес становлять справжні та підроблені документи (які розглядаються як сліди в широкому значенні слова) та інформація (текстова, цифрова), що міститься в таких документах. Мова йде про правовстановлюючі документи, що підтверджують право власності на нерухоме майно (договори купівлі-продажу, міни, дарування, рішення суду, приватизаційні документи, свідоцтво про право на спадщину, свідоцтво про право власності на частку у спільному майні подружжя та ін.); документи, що підтверджують реєстрацію місця проживання осіб та місцезнаходження майна, що підлягає відчуженню; документи, які посвідчують осіб; документи, які посвідчують факт певної події (свідоцтво про народження або смерть особи); документи, що підтверджують сплату податку з доходу громадян та інших обов'язкових платежів у випадках, передбачених законом (військовий збір та ін.); довідку про склад сім'ї та реєстрацію членів сім'ї; інформацію з державного реєстру речових прав на нерухоме майно; дозвіл органу опіки та піклування у випадках вчинення правочину особою, яка є малолітньою чи неповнолітньою; виписки з банківських рахунків на переказ грошей щодо купівлі житла у потерпілого; особисті записи злочинця, які пов'язані з готуванням, вчиненням і приховуванням злочину; роздруківки телефонних розмов; документи приватних юридичних осіб та державних установ, що фіксують факт здійснення операцій із відчуженням житла; заповіт, заяву спадкоємця про прийняття спадщини; квитки, рахунки готелів, медичних закладів, будинку тимчасового перебування або відпочинку потерпілого; медичну картку потерпілого; передсмертну записку у випадку інсценування самогубства; документи щодо військового обліку; документи щодо наймання іншого житла (бро-

¹ У криміналістиці піддаються аналізу різні види документів: письмові (тексти, цифри та інші записи); графічні (креслення, малюнки, схеми); фотодокументи; кіно- та відеодокументи; фонодокументи, електронні документи [9, с. 35].

нювання номера в готелі) та ін. Однак необхідно зазначити, що наведений перелік не є вичерпним. У цьому розумінні слід погодитись з тим, що спільним для всіх указаних обставин є їх зв'язок із процесом відчуження житла: укладення угоди з ріелтером, агентством із нерухомості, нотаріальне посвідчення, державна реєстрація договору про відчуження житла, реєстрація та зняття з реєстрації місця проживання, інші питання, що прямо зумовлені зміною місця проживання і відчуженням жилого приміщення. Продовжуючи його, необхідно виходити з таких критеріїв, як непередбачуваність, нелогічність, безпричинність зникнення особи та очевидність вчинення злочину [14, с. 199–205]. Типовими слідами при документальному оформленні є: підписання документів не уповноваженими на це особами; відсутність необхідних реквізитів у документах; розходження в реквізитах і змісті документів; розходження хронологічної послідовності розвитку події або встановлення окремих фактів (факт смерті, народження, отримання спадщини, перехід права власності чи права відчужувати житло та ін.) та ознаки матеріального підроблення документів.

Важливого значення набуває дослідження слідів приховування вбивства. Сліди приховування досліджуваного виду вбивства можуть бути у вигляді слідів-відображень у матеріальній обстановці, документах, знарядях учинення вбивства. Так, досліджуючи вбивства на замовлення, В. О. Коновалова робить висновок про те, що способами приховування вбивств, учинених в умовах неочевидності, є комплекс слідів, що має інший характер. Необхідно в таких ситуаціях орієнтувати слідчого і працівників розшуку на пошук поряд із традиційними – сліди взуття (ніг), застосовуваної зброї, можливого опору (мікросліди, сліди накладення), сліди одорологічного характеру, так само і нетрадиційних слідів (грунтових нашарувань від взуття, обривів тканин, ниток, мікро- і макрочастин одягу, недопалків сигарет). За характером положення тіла вбитого можна припустити механізм нападу, опір, боротьбу, коли можуть бути залишені сліди накладення на одязі вбитого, піднігтьова речовина з частинками шкіри або крові нападника. Аналіз можливих і дійсних взаємозв'язків слідів утворюють свого роду деталі, а іноді й цілу модель учиненого злочину. Їх ретельний аналіз і синтез

дозволяють установити не лише саму подію (вбивство), а й отримати деякі дані про злочинця, механізм учинення злочину, в окремих випадках – про мотив і деякі соціально-психологічні особливості кілера. Усі ці сліди і характеристики головним чином спрямовані на висунення слідчих версій, на вказівку щодо того, хто міг учинити такого роду злочин. З урахуванням цього необхідно орієнтувати проведення оперативно-розшукових, слідчих (розшукових) дій на спостереження, отримання інформації про конфлікти, виявлення листів, записок, що містили погрози, а також отримання інформації про психічний стан потерпілого у зв'язку з погрозами або політичними чи економічними інтересами [15, с. 151–155]. Аналіз анкетування (інтерв'ювання) слідчих Національної поліції дозволяє зробити висновок про те, що типовими слідами приховання є: сліди ремонтних та будівельних робіт; сліди зміни обстановки (нові меблі, переклеєні обої та ін.); сліди знищення або перевезення трупа; сліди залишків частин трупа (має місце при розчленуванні); сліди ніг і транспортних засобів; сліди дії різного роду хімічних речовин на предметах оточуючого середовища; сліди дії високих температур; сліди виготовлення, часткової та повної підробки документів щодо відчуження житла; сліди знищення або приховання знаряддя вчинення злочину, особистих речей жертви; автотранспортного засобу; сліди прибирання території, місцевості, житла та ін.

Важливого значення набуває дослідження приховування вбивства, яке відбувається шляхом інсценування [16, с. 41; 17, с. 117; 5, с. 53]. Погодимося з тим, що при розслідуванні вбивств типова слідова картина характеризується наявністю трупа або його частин, слідів крові, наявністю слідів, залишених знаряддями злочину, і тих традиційних слідів, що присутні в усіх злочинах, – слідів взуття (ніг), слідів рук, мікрослідів. Проте при розслідуванні вбивств, прихованих інсценуванням, типова для розслідування вбивств слідова картина порушується і не виглядає звичайною логічною схемою вчинення вбивства, що властива іншим його різновидам. Злочинець у цих випадках акцентує свої дії не на вчиненні вбивства, а на собі його приховування, що відрізняється від інших способів, де приховування припускає знищення тих або інших слідів, знищення знарядь убивства, приховування словесної інформації. Своєрідність

створення слідів, що порушують або спотворюють звичну логіку слідової картини, не завжди може бути виявлена, тому що злочинець, добре продумуючи картину злочину, намагається створити видимість природності в розвитку події, що нерідко сприяє неправильній оцінці слідів або всієї слідової картини і неправильному формуванню слідчої версії. При цьому інсценування може стосуватися як окремих слідів, фрагментів обстановки, так і всієї події злочину, що інсценується як зникнення особи при підозрі в убивстві. Розмаїття і характер інсценування залежать від багатьох чинників, але насамперед від інтелектуальної схеми його створення, побудованої злочинцем [5, с. 180].

Певними даними (слідами, ознаками), що свідчать про вчинення вбивства шляхом інсценування, виступають негативні обставини злочину, під якими розуміють наявність або відсутність матеріально фіксованих слідів, що за певних умов місця й часу суперечать об'єктивному розвитку подій, причинним зв'язкам між явищами та їх наслідками [18, с. 52–58]. У цьому розумінні негативні обставини в процесі розслідування є моментом, який сприяє виявленню суперечностей у послідовності дій, що виявляються при встановленні причинних зв'язків між дією і результатом. Правильне тлумачення й оцінка негативних обставин, з'ясування причини створення слідів або причини їх відсутності сприяють точному розумінню обставин події злочину, конструюванню слідчих (криміналістичних) версій і слугують для перевірки показань свідків та підозрюваних [18, с. 52–58; 19, с. 40–42; 17, с. 46–47; 20, с. 22; 21, с. 145–152; 5, с. 71; 22, с. 81–86]. Проте перші згадування про негативні обставини спостерігаються вже в роботах Г. Гросса. Так, учений пише, що не потребує доказів проблема невідповідності, якщо поступово переходиш від загального до окремого, від причини до слідства із дотриманням послідовності, в якій учинявся злочин, та з установленням намірів злочинця та способу вчинення злочину. «Відхиленнями від природи» в обстановці події можуть бути ті невідповідності, що мають місце в тому випадку, коли ця обстановка була створена шляхом обману, нібито вона виникла в дійсності [23, с. 801–802].

Отже, ґрунтуючись на досягненнях теорії криміналістики [5; 19; 16; 24; 25; 21], типовими негативними обставинами при вбивствах із метою заволодіння житлом є: відсутність знаряддя (засобу, предмета) позбавлення життя (при інсценуванні самогубства чи нещасного випадку) на місці події; невідповідність виявлених слідів та застосованого способу позбавлення життя; відсутність слідів рук потерпілого на знаряддях (засобах, предметах і підручних засобах) позбавлення життя та на предметах обстановки; наявність на потерпілому слідів боротьби (опору), що не характерні для певного способу позбавлення життя; наявність ознак (слідів) посмертного використання певних засобів позбавлення життя; відсутність належної відстані між знаряддям (засобом, предметом) позбавлення життя та трупом потерпілого; наявність слідів рук, ніг невідомих (чи невстановлених) осіб; наявність ушкоджень на потерпілому, кожне з яких за висновком судово-медичного експерта є смертельним та виключає можливість самостійного заподіяння цього поранення потерпілим; невідповідність часу настання смерті та часу виникнення тих чи інших ушкоджень; невідповідність ушкоджень за часом їх заподіяння; встановлення судово-медичним експертом причин смерті, що не є характерним для певного способу позбавлення життя, та ін.

Висновки. Таким чином, сліди вчинення вбивства з метою заволодіння житлом особи зумовлені: слідоутворюючим об'єктом; способами та знаряддями позбавлення життя та відчуження житла; особою потерпілого; місцем та обстановкою вчинення вбивства. Типові сліди як елемент криміналістичної характеристики вбивств із метою заволодіння житлом є носіями різного роду доказової інформації, що дає можливість сформувати уявлення про спосіб учинення злочину, особу злочинця, відобразити обстановку, в якій учинявся злочин.

Перелік літератури

1. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1985. 92 с.

2. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 1998. С. 148–149.

3. Салтевский М. В. Криминалистика. В современном изложении юристов. Харьков: Рубикон, 1996. 342 с.

4. Селиванов Н. А. Криминалистическая характеристика убийств, совершенных по найму: пособие для следователей. Москва: Лига Разум, 1998. С. 87.

5. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования: монография. Харьков: Юрайт, 2013. 320 с.

6. Цимбал М. Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань): монографія / Харків. НДІ суд. експертиз ім. М. С. Бокаріуса. Харків: Гриф, 2004. 192 с.

7. Салтевский М. В. Криминалистика. В современном изложении юристов. Харьков: Рубикон, 1997. 342 с.

8. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підручник. Київ: Ін Юре, 2010. 496 с.

9. Настільна книга слідчого: наук.-практ. вид. для викл. і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Ін Юре, 2007. 728 с.

10. Паламарчук Л. П. Криміналістичне забезпечення розслідування незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Акад. адвокатури України. Київ, 2005. С. 7.

11. Мещеряков В. А. Основы методики расследования преступлений в сфере компьютерной информации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Воронеж. гос. ун-т. Воронеж, 2001. С. 21.

12. Колмаков В. П. Приемы использования мелких предметов – вещественных доказательств для установления личности по делам о преступлениях против жизни. *Ученые записки Харьковского юридического института*. 1957. Вып. 9. С. 148.

13. Шепітько В. Ю. Криміналістика: енцикл. слов. (укр.-рос. і рос.-укр.) / за ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2001. С. 71.

14. Андрійв Д. М. Встановлення взаємозв'язку між фактами зникнення або вбивства потерпілого та заволодіння правом власності на житло. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 199–205.

15. Коновалова В. Е. Методика расследования убийств «по заказу», совершенных организованными группами. *Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей)*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., [Харків], 26–27 квіт.

1999 р. / редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.) та ін. Харків: Право, 2000. С. 151–155.

16. Семенов В. В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуванням: монографія. Харків: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 144 с.

17. Овечкин В. А. Расследование преступлений, скрытых инсценировками: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 1979. 117 с.

18. Коновалова В. О. Негативні обставини і їх значення у розслідуванні злочинів. *Радянське право*. 1958. № 6. С. 52–58.

19. Николаичук И. А. Выявление признаков сокрытия преступлений. *Законность*. 2000. № 6. С. 40–42.

20. Медведев С. И. Негативные обстоятельства и их использование в раскрытии преступлений: учеб. пособие. Волгоград: НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1973. С. 22.

21. Шепитько В. Ю. Негативные обстоятельства в расследовании преступлений: логико-психологический подход. *Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб.* Харків: Нац. юрид. акад. України, 2001. Вип. 50. С. 145–152.

22. Шепитько В. Ю. Роль негативных обстоятельств в расследовании преступлений, совершенных в условиях неочевидности. *Проблеми раскрытия и расследования преступлений, совершенных в условиях неочевидности*. Волгоград: ВСП.1 МВД СССР, 1989. С. 81–86.

23. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. СПб., 1908. С. 801–802.

24. Керик Л. І. Криміналістична характеристика та основи розслідування доведення до самогубства: монографія. Харків: Апостіль, 2013. С. 77–82.

25. Проценко М. В. Особливості способу приховування навмисних вбивств, що скоюються організованими злочинними групами. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2005. № 3. С. 199–206.

Транслітерація переліку літератури

1. Kolesnichenko, A. N., Konovalova, V. E. (1985). *Kriminalisticheskaya charakteristika prestupleniy*. Kharkiv: Yurid. in-t. [in Russian].

2. Kryminalistyka. Kryminalistychna taktyka i metodyka rozsliduvannia zlochyniv / V. Yu. Shepitko (Ed.). (1998). Kharkiv: Pravo, 148-149 [in Ukrainian].

3. Saltevskiy, M. V. (1996). *Kriminalistika. V sovremennom izlozhenii yuristov*. Kharkiv: IMP «Rubikon», 144 [in Russian].

4. Selivanov, N. A. (1998). *Kriminalisticheskaya kharakteristika ubiystv. sovershennykh po naumu: posobiye dlya sledovateley*. Moscow: Liga Razum, 87 [in Russian].
5. Konovalova, V. E. (2013). *Ubiystvo: iskusstvo rassledovaniya*. Kharkiv: Yurayt [in Russian].
6. Tsymbal, M. L. (2004). *Rozsliduvannia pozhezh (ohliad mistsia podii ta problemy zastosuvannia spetsialnykh znan*. Khark. NDI sud. Ekspertyz im M. S. Bokariusa. Kharkiv: Hryf. [in Ukrainian].
7. Saltevskiy, M. V. *Kriminalistika. V sovremennom izlozhenii yuristov*. Kharkiv: Rubikon. 1997. 34 [in Russian].
8. Shepitko, V. Iu. (2010). *Kryminalistyka: pidruchnyk dlia stud vyshch navch zal*. Kyiv: In Yure. [in Ukrainian].
9. *Nastilna knyha slidchoho: nauk-prakt vydannia dlia vykladachiv i diznavachiv / M. I. Panov, V. Iu. Shepitko, V. O. Konovalova (Eds.) et al.* (2007). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
10. Palamarchuk, L. P. (2005). *Kryminalistychne zabezpechennia rozsliduvannia nezakonnoho vtruchannia v robotu elektronno-obchysliuvalnykh mashyn (kompiuteriv), system ta kompiuternykh merezh. Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
11. Meshcheryaiv, V. A. (2001). *Osnovy metodiki rassledovaniya presiupleniy v sfere kompyuternoy informatsii. Extended abstract of candidate's thesis*. Voronezh [in Russian].
12. Kolmakov, V. P. (1957). *Priyemy ispolzovaniya melkikh predmetov – veshchestvennykh dokazatelstv dlya ustanovleniya lichnosti po delam o prestupleniyakh protiv zhizni. Uchenyye zapiski Kharkovskogo yurid in-ta – Scholarly notes of the Kharkov Law University issue 9, 148* [in Russian].
13. Shepitko, V. Yu. (2001). *Kryminalistyka. Entsyklopedychnyi slovnyk (ukrainsko-rosiiskyi i rosiisko-ukrainskyi)*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
14. Andriiv, D. M. (2011). *Vstanvolennia vzaïmozv'язku mizh faktamy znyknennia abo vbyvstva poterpiloho ta zavolodinnia pravom vlasnosti na zhytlo. Pravo i suspilstvo – Law and Society, 3, 199-205* [in Ukrainian].
15. Konovalova, V. E. (2000). *Metodika rassledovaniya ubiystv «po zakazu». sovershennykh organizovannymi gruppami. Problemi borotbi z organizovanoyu zlochinnistyu v regioni (na materialakh Kharkivskoi ta Poltavskoi oblasti): zb. materialiv mizh nar. nauk.-prakt. konferentsii (Kharkiv 26–27 kvit. 1999 r.) – Problems of organized crime prevention in the regions: Proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Kharkiv: Pravo, 151-155 [in Russian].
16. Semenohov, V. V. (2006). *Rozsliduvannia vbyvstv, prykhovanyi instsenuvanniam*. Kharkiv: SPD FO Vapniarchuk N. M. [in Ukrainian].

17. Ovechkyn, V. A. (1979). Rassledovanye prestupleniy, skrytykh ynstsenyrovkamy: Ucheb. posobyе. Kharkov: Yuryd. yn-t. [in Russian].
18. Konovalova, V. O. (1958). Nehatyvni obstavyny i yikh znachennia u rozsliduvanni zlochyniv. *Radianske pravo – Soviet Law*, 6, 52-58 [in Ukrainian].
19. Nikolaychuk, I. A. (2000). Vyyavleniye priznakov sokrytiya prestupleniy. *Zakonnost – Legality*, 6, 40-42 [in Russian].
20. Medvedev, S. I. (1973). Negativnyye obstayatelstva i ikh ispolzovaniye v raskrytii prestupleniyе. Volgograd: NIiRIO VSSh MVD SSSR [in Russian].
21. Shepitko, V. Yu. (2001). Negativnyye obstayatelstva v rassledovanii prestupleniy: logiko-psikhologicheskiiy podkhod. *Problemi zakonnosti – Problems of Legality*, issue 50, 145-152 [in Russian].
22. Shepitko, V. Yu. (1989). Rol negativnykh obstayatelstv v rassledovanii prestupleniy. sovershennykh v usloviyakh neochevidnostn. *Probl. raskrytiya i rassledovaniya prestupleniy. sovershennykh v usloviyakh neochevidnosti – Problems of disclosing and investigating crimes in the face of non-obviousness*, 81-86 [in Russian].
23. Gross, G. (1908). Rukovodstvo dlya sudebnykh sledovateley kak sistema kryminalistiki. Saint-Peterburg, 801-802 [in Russian].
24. Keryk, L. I. (2013). Kryminalistychna kharakterystyka ta osnovy rozsliduvannia dovedennia do samohubstva. Kharkiv: Apostil, 77-82 [in Ukrainian].
25. Protsenko, M. V. (2005). Osoblyvosti sposobu prykhovuvannia navmysnykh vbyvstv, shcho skoiuiutsia orhanizovanymy zlochynnymy hrupamy. *Visnyk Zaporizkoho yurydychnoho instytutu – Visnyk of Zaporizhzhya National University. Law Sciences*, 3, 199-206 [in Ukrainian].

Суходубов В. С. Типові сліди злочину – важливий елемент криміналістичної характеристики вбивств із метою заволодіння житлом громадян

У статті досліджуються типові сліди, які виникають при вчиненні вбивства з метою заволодіння житлом громадян. Автором звернуто увагу на актуальність такого дослідження. Акцентовано на тому, що механізм учинення вбивств, поєднаних із заволодінням житлом, охоплює: 1) дії безпосередньо потерпілого щодо відчуження житла та провокування на вчинення вбивства; 2) дії особи злочинця, які безпосередньо пов'язані із позбавленням життя особи та відчуженням житла; 3) дії, які супроводжуються порушеннями з боку посадових осіб житлово-експлуатаційних організацій, нотаріальних і релігійських контор, органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів тощо. Наголошу-

ється на тому, що специфіка таких дій обумовлює виникнення певних слідів досліджуваного виду вбивств, на підставі чого виокремлені типові сліди та підстави їх класифікації.

Здійснено аналіз типових слідів, які виникають при документальному оформленні відчуження житла громадян. Приділено певну увагу дослідженню слідів приховування вбивства. У зв'язку з чим у статті звернуто увагу на аналіз та виокремлення типових негативних обставин, які свідчать про вбивство шляхом інсценування. Висловлено думку про те, що сліди вчинення вбивства з метою заволодіння житлом особи зумовлені: слідоутворюючим об'єктом; способами та знаряддями позбавлення життя та відчуження житла; особою потерпілого; місцем та обстановкою вчинення вбивства.

Ключові слова: типові сліди вбивства, механізм вчинення вбивства, негативні обставини, вчинення вбивства шляхом інсценування.

Суходубов В. С. Типовые следы преступления – важный элемент криминалистической характеристики убийств с целью завладения жильем граждан

В статье исследуются типовые следы, возникающие при совершении убийства с целью завладения жильем граждан. Автором обращено внимание на актуальность такого исследования. Акцентировано на том, что механизм совершения убийств, сопряженных с завладением жильем, охватывает: 1) действия непосредственно потерпевшего по отчуждению жилья и провоцирование на совершение убийства; 2) действия лица преступника, непосредственно связанные с лишением жизни человека и отчуждением жилья; 3) действия, которые сопровождаются нарушениями со стороны должностных лиц жилищно-эксплуатационных организаций, нотариальных и риелторских контор, органов местного самоуправления и правоохранительных органов и др. Подчеркивается, что специфика таких действий обуславливает возникновение определенных следов изучаемого вида убийств, на основании чего выделены типовые следы и основания их классификации.

Осуществлен анализ типовых следов, возникающих при документальном оформлении отчуждения жилья граждан. Уделено определенное внимание исследованию следов сокрытия убийства. В связи с чем в статье обращено внимание на анализ и выделение типовых негативных обстоятельств, свидетельствующих об убийстве путем инсценировки. Высказано мнение о том, что следы совершения убийства с целью завладения жильем лица обусловлены: следообразующим объектом; способами и орудиями лишения жизни и отчуждения жилья; потерпевшим; местом и обстановкой совершения убийства.

Ключевые слова: типовые следы убийства, механизм совершения убийства, негативные обстоятельства, совершение убийства путем инсценировки.

Sukhodubov V. S. Typical traces of crime – an important element of the criminalistic characteristic of murders in order to take over the housing

The article examines the typical traces that occur when a murder is committed in order to take over the housing of citizens. The author draws attention to the relevance of this study. It is emphasized that the mechanism for the commission of murders involving the acquisition of housing includes: 1) the actions of the directly victim on the alienation of housing and the provocation to commit the murder; 2) the actions of the person of the offender, directly related to the deprivation of human life and the alienation of housing; 3) actions that are accompanied by violations by officials of housing and maintenance organizations, notarial and real estate offices, local governments and law enforcement agencies, etc. It is emphasized that the specificity of such actions leads to the emergence of certain traces of the type of murder being studied, on the basis of which typical traces are identified and the basis for their classification.

The analysis of typical traces arising from the documented alienation of housing of citizens is carried out. Particular attention was paid to investigating the traces of hiding the murder. In this connection, the article draws attention to the analysis and identification of typical negative circumstances that indicate a murder by means of a staging. The opinion was expressed that the traces of the murder with the aim of seizing a person's housing are due to: the following object; ways and instruments of life deprivation and housing alienation; the injured; the place and setting of the murder.

Key words: *typical traces of murder, mechanism of committing a murder, negative circumstances, committing a murder by means of a dramatization.*

Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 2 від 11.10.2018 р.).

Рецензент – доктор юридичних наук, професор
В. Ю. Шенітько